

АНОТАЦІЯ

Свиноус Н.І. Управління інвестиційною діяльністю сільськогосподарських підприємств. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 – Менеджмент (07 – **Управління та адміністрування**). – Білоцерківський національний аграрний університет, Біла Церква, 2021.

У дисертації запропоновані теоретико-методичні підходи та практичні рекомендації щодо удосконалення управління інвестиційною діяльністю сільськогосподарських підприємств.

У дослідженні «інвестиційна діяльність» розглядається як цілеспрямований специфічний процес нормативно-правового, організаційно-економічного та фінансового впливу суб'єкта господарювання на формування та перетворення ресурсів із однієї форми в іншу, який характеризується наявністю власних та доступністю до позикових коштів потенційно можливих до залучення, сприятливим середовищем на основі важелів державного регулювання, що сприяє одержанню додаткового прибутку, досягненню економічного, соціального та екологічного ефекту, а саме створенню умов для розширеного відтворення.

Висвітлено складові інструменти організаційно-економічного забезпечення інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств, які представлено як систему методів та важелів управління, що забезпечують взаємоузгоджений вплив на об'єкт управління, на основі яких досягається гармонізація економічних інтересів її учасників та забезпечується ріст капіталізації та якісне удосконалення виробничого потенціалу підприємства.

Систематизовано принципи формування відтворювальної політики сільськогосподарського підприємства у рамках їх інвестиційного забезпечення, додержання яких дозволяє підприємству забезпечувати розширене відтворення ресурсного потенціалу та підвищувати ефективність виробничої діяльності.

Обґрунтовано систему показників ефективності інвестиційної діяльності, яка включає такі показники: ефективності інвестицій та виробничої діяльності, соціальної, бюджетної та екологічної ефективності. Запропонована методика дозволяє здійснити розрахунок інтегрального показника ефективності інвестиційної діяльності як добутку інтегрального показника у кожній групі на визначений експертним шляхом коефіцієнта вагомості кожної групи ефектів, які на рівні окремого підприємства визначаються на основі урахування численних факторів.

Виявлено поглиблення галузевих деформацій при виробництві сільськогосподарської продукції, що зумовлено більш вищим рівнем рентабельності продукції рослинництва порівняно з тваринництвом, орієнтацією сільськогосподарських товаровиробників на зовнішні ринки, і значно нижчими інвестиційними ризиками, а також наявністю потужних стимулів з боку держави у вигляді компенсації експортного ПДВ.

Встановлено позитивну динаміку обсягів капітальних вкладень господарствами корпоративного сектору в 2010-2019 рр., із яких 98 % спрямовують в матеріальні активи, із них 65 % у придбання машин та обладнання. Виявлено збільшення обсягів капіталовкладень у підвищення родючості сільськогосподарських угідь, великими підприємствами – більше, ніж у три рази, середніми – майже у два рази, малими підприємствами – на 5,2%, але їх величина є незначною, що навіть за умови забезпечення їх росту, не досягається позитивного ефекту на процес підвищення родючості ґрунтів.

Вивчено структуру джерел формування капіталовкладень сільськогосподарськими підприємствами на основі чого зроблено висновок про відсутність умов щодо диверсифікації джерел інвестиційних ресурсів і необхідність розробки комплексу заходів на макро- та мікрорівнях щодо активізації інвестиційних процесів.

Встановлено, що середній період окупності капітальних інвестицій у сільгоспідприємствах не перевищує 5 років, що свідчить про вибір ними об'єктів інвестування, які забезпечують заміну або доповнення техніко-технологічного обладнання, із коротким терміном окупності інвестицій, залишаючи поза

пріоритетом комплексні дорого вартісні інвестиційні проєкти із тривалим періодом окупності.

Проаналізовано динаміку показника співвідношення вартості отриманої доданої вартості до величини капітальних інвестицій, на основі чого виявлено, що значення даного показника у великих суб'єктах господарювання знизилось в 4 рази, що зумовлено їх орієнтацією у господарській діяльності на виробництво сільськогосподарської продукції з низькою доданою вартістю. Обґрунтовано напрями підвищення ефективності інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств шляхом реалізації інвестиційних проєктів по зрошенню, формуванні регіональної інфраструктури водопостачання, запровадженню адаптаційних технологій вирощування сільськогосподарських культур, будівництво екологоорієнтованих тваринницьких комплексів.

Обґрунтовано систему показників інформаційно-аналітичного забезпечення інвестиційного менеджменту, зорієнтовану як на прийняття стратегічних інвестиційних рішень, так й на ефективне поточне управління інвестиційною діяльністю. Розроблено методичні засади до формування реєстрів первинного, аналітичного та синтетичного обліку та фінансової звітності придбаних сільськогосподарських угідь, які доцільно включати у якості складових інформаційної бази даних для прийняття управлінських рішень.

Запропоновано порівняльний і дохідний підходи до оцінки вартості земель сільськогосподарського призначення, вибір яких доцільно здійснювати відповідно до діючих стандартів, однак оцінювач має право обмежитися тими підходами і методами, які дозволять об'єктивно визначати вартісну оцінку.

Спрогнозовано більш ніж дворазове зростання обсягів інвестицій в розвиток матеріально-технічної бази великих сільськогосподарських підприємств, що буде зумовлено відкриттям ринку земель сільськогосподарського призначення для нерезидентів; збільшення інвестицій у групі малих сільгоспідприємств, зокрема мікро- суб'єктів підприємницької діяльності, буде здійснюватися за рахунок коштів громадян України, що визначається можливістю придбання земель сільськогосподарського призначення фізичними особами.

Розраховано низьке значення ефективності інвестиційної діяльності у великих сільськогосподарських підприємств, що буде викликано волатильністю цін на сільгосппродукцію, зниженням обсягів державної підтримки галузі, а також посиленням інтеграційних процесів на світовому ринку. Встановлено, що буде спостерігатися збільшення значення доходу від реалізації продукції у великих суб'єктів господарювання в сфері агробізнесу, двократне зростання обсягів виручки в мікро- підприємствах, найбільше скорочення зайнятих працівників буде у середніх, а зростання матиме місце у висококонцентрованих сільськогосподарських підприємствах.

Доведено потребу у розвитку способу залучення інвестицій малими суб'єктами господарювання шляхом їх об'єднання у кредитні кооперативи із подальшим інвестуванням в розвиток меліорації сільськогосподарських угідь на основі створення сільськогосподарських виробничих кооперативів водокористувачів. Обґрунтована необхідність створення кооперативу водокористувачів на основі використання методу імітаційного моделювання, економічно доцільними є інвестиційні проекти із терміном реалізації 9 років.

Систематизовано особливості управління інвестиційною діяльністю у сільськогосподарських підприємствах, які дозволили розробити напрями удосконалення елементів організаційного забезпечення інвестиційного менеджменту суб'єктів господарювання. Запропоновано запровадити матричну структуру управління, систему моніторингу та інформаційного забезпечення процесу обґрунтування та прийняття рішення про інвестування сільськогосподарського виробництва.

Дисертаційне дослідження є самостійно виконаною науковою працею, в якій автором розроблено теоретико-методичні підходи та практичні рекомендації до вирішення проблем управління інвестиційною діяльністю, з'ясовано недоліки і шляхи їх подолання, а також розкрито напрями удосконалення з метою активізації інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств.

Теоретичні узагальнення та отримані результати є рекомендаційною базою та спрямовані на вирішення проблем управління інвестиційною

діяльністю сільськогосподарських підприємств, враховуючи сучасні умови реалізації інвестиційного менеджменту, що сприятиме підвищенню ефективності інвестування та активізації інвестиційної діяльності.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що основні наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у роботі, мають практичне спрямування та можуть бути використані для підвищення ефективності функціонування системи інвестиційного менеджменту сільськогосподарських підприємств. Впровадження результатів дисертаційного дослідження підтверджується відповідними довідками.

Ключові слова: управління, інвестиційна діяльність, сільськогосподарські підприємства, інвестиційний проект, інвестиційна привабливість.

SUMMARY

Svinous N. Investment management activities of agricultural enterprises. – Qualification scientific work. Manuscript.

Thesis for a doctor's of philosophy degree in specialty 073 – Management (field of study **07 – Management and administration**) – Bila Tserkva National Agrarian University, Bila Tserkva, 2021.

The dissertation offers theoretical and methodological approaches and practical recommendations for improving of investment management activities of agricultural enterprises.

Investment activity is considered in research work as a purposeful specific process of regulatory, organizational, economic and financial influence of the entity on the formation and transformation of resources from one form to another, characterized by the availability of own and access to borrowed funds potentially possible to attract, favourable environment based on the levers of state regulation, which contributes to additional profits, achieving economic, social and environmental effects, namely the creation of conditions for expanded reproduction.

The components of organizational and economic support of investment activities of agricultural enterprises, which are presented as a system of management

methods and levers that provide a mutually agreed impact on the object of management, on the basis of which the harmonization of economic interests of its participants is achieved, capitalization growth is ensured and qualitative improvement of the production potential of the enterprise.

The principles of reproduction policy formation of the agricultural enterprise within the limits of their investment maintenance are systematized, observance of which allows the enterprise to provide the expanded reproduction of resource potential and to increase efficiency of production activity.

The system of indicators of investment activity efficiency is substantiated, which includes the following indicators: investment and production efficiency, social, budgetary and ecological efficiency. The proposed method allows to calculate the integrated indicator of efficiency of investment activity as the product of the integrated indicator in each group on the expertly determined coefficient of weight of each group of effects, which at the level of an individual enterprise are determined on the basis of multiple factors.

Deepening sectoral distortions in the production of agricultural products was revealed due to a higher level of profitability of crop production compared to animal husbandry, orientation of agricultural producers to foreign markets, and much lower investment risks, as well as the presence of strong incentives from the state in the form of export VAT compensation.

The positive dynamics of the volume of capital investments by farms of the corporate sector in 2010-2019 was established, 98% of which are directed to tangible assets and 65% - to the purchase of machinery and equipment. There was an intensification of investment expenditure in fertility of agricultural lands, large enterprises more than three times, medium - almost twice, small enterprises - by 5.2%, but their value is insignificant, and even if they ensure growth, a positive effect on the process of increasing soil fertility is not achieved.

The structure of sources of investment formation by agricultural enterprises is studied, on the basis of which it is concluded that there are no conditions for diversification of sources of investment resources and the need to develop a set of measures at the macro and micro levels to intensify investment processes.

It is established that the average payback period for capital investment in agricultural enterprises does not exceed 5 years, which indicates their choice of investment that provide replacement or addition of technical and technological equipment, with a short payback period, leaving out of priority expensive investment projects with long payback period.

The dynamics of the ratio of value added to capital investment was analyzed, based on which it was found that the value of this indicator in large businesses decreased by 4 times due to their focus on the production of low value-added agricultural products. The directions of increasing the efficiency of investment activity of agricultural enterprises by realization of investment projects on irrigation, formation of regional infrastructure of water supply, introduction of adaptive technologies of cultivation of agricultural crops, construction of ecologically oriented livestock complexes is substantiated.

The system of indicators of information and analytical support of investment management, focused on making strategic investment decisions and effective current management of investment activities, is substantiated. Methodical foundations for the formation of registers of primary, analytical and synthetic accounting and financial reporting of purchased agricultural lands have been developed, which should be included as components of the information database for management decisions.

Comparative and profitable approaches to the valuation of agricultural land are proposed, the choice of which it is advisable to implement in accordance with existing standards, however, the appraiser has the right to limit himself to those approaches and methods that will allow to objectively determine the valuation.

More than twofold increase in investments in the development of material and technical base of large agricultural enterprises is forecast, which will be due to the opening of the market of agricultural land for non-residents; increase in investments in the group of small agricultural enterprises, in particular micro-, will be carried out at the expense of citizens of Ukraine, which is determined by the possibility of acquiring agricultural land by individuals.

The low value of investment efficiency in large agricultural enterprises is calculated, which will be caused by the volatility of prices for agricultural products, the reduction of state support for the industry, as well as the strengthening of integration processes in the world market. It is established that there will be an increase in the value of income from sales of products in large-, twofold increase in revenue in micro-enterprises. The largest reduction in employment will be in medium-sized enterprises. And growth will be in highly concentrated agricultural enterprises.

The need to develop a way to attract investment by small businesses by combining them into credit cooperatives with subsequent investment in the development of agricultural land reclamation based on the creation of agricultural production cooperatives of water users. The necessity of creation of water user's cooperative on the basis of use of a method of simulation is substantiated, investment projects with 9 years of implementation are economically viable.

The peculiarities of investment management in agricultural enterprises which allowed to develop directions for improving the elements of organizational support of investment management of economic entities are systematized. It is proposed to introduce a matrix management structure, a system of monitoring and information support of the process of substantiation and decision-making on investing in agricultural production.

The thesis research is an independently performed scientific work, in which the author develops theoretical and methodological and practical approaches to solving problems of investment management, clarifies the shortcomings and ways to overcome them, as well as reveals areas for improvement to enhance investment activities of agricultural enterprises.

Theoretical generalizations and the obtained results are a recommendation base and are aimed at solving the problems of investment management of agricultural enterprises, taking into account the current conditions of investment management, which will increase the efficiency of investment and intensification of investment activities.

The practical significance of the results is that the main scientific provisions, conclusions and recommendations formulated in the work have a practical direction and can be used to improve the efficiency of the investment management system of agricultural enterprises. The implementation of the results of the dissertation research is confirmed by the relevant certificates.

Key words: management, investment activity, agricultural enterprises, investment project, investment attractiveness.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України:

1. Ткаченко К.В., Биба В.А., Свиноус Н.І. Економічні аспекти землевикористання фермерськими господарствами. *Економіка та управління АПК*. 2018. № 1. С. 113–123. (1,08 д.а.; особистий внесок здобувача: здійснено оцінку ефективності використання сільськогосподарських угідь фермерськими господарствами; 0,36 д.а.).

2. Свиноус Н.І. Теоретичні основи трактування понять "інвестиція" та "інвестиційна діяльність". *Економіка та управління АПК*. 2019. № 1. С. 89–99. (0,95 д.а.).

3. Свиноус Н.І. Амортизація як джерело інвестиційних ресурсів сільськогосподарського підприємства. *Інноваційна економіка*. 2019. № 7-8. С. 78–84. (0,70 д.а.).

4. Свиноус Н.І. Пріоритетні напрями фінансового забезпечення інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств. *Сталий розвиток економіки*. 2019. № 4. С. 119–125. (0,65 д.а.).

5. Свиноус Н.І. Роль і місце інвестицій у відтворювальному процесі сільськогосподарських підприємств. *Агросвіт*. 2020. № 13-14. С. 96–103. (0,82 д.а.).

6. Свиноус І.В., Свиноус Н.І. Методичні підходи до оцінки ефективності інвестиційної діяльності у процесах відтворення сільськогосподарських підприємств. *Економічний дискурс*. 2020. № 2. С. 123–

131. (1,15 д.а.; особистий внесок здобувача: запропоновано методику оцінки ефективності інвестиційної діяльності; 0,44 д.а.).

7. Свиноус Н.І. Інвестиції як засіб відтворення матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств. *Економічний дискурс*. 2020. № 4. С. 146–154. (0,70 д.а.).

8. Svynous N. The organizational and economic components of investment support in agricultural enterprises activity. *Економіка та управління АПК*. 2020. № 2. С. 134–144. (0,89 д.а.).

9. Varchenko O., **Svynous N.**, Kachan D., Khomovyi S., Khomovyi M. Methodical approaches to the assessment of the reproduction of the agricultural enterprises material and technical base. *Економіка та управління АПК*. 2020. № 1. С. 47–55. (0,97 д.а.; особистий внесок здобувача: запропоновано методику оцінки ефективності відтворення матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств; 0,35 д.а.).

10. Кальченко С.В., Попова Т.В., Свиноус Н.І. Організаційно-економічні засади гармонізації економічних інтересів держави та фермерських господарств в інвестиційній сфері. *Агросвіт*. 2021. № 3. С. 9–15. (0,58 д.а.; особистий внесок здобувача: розкрито роль держави в стимулюванні інвестиційної діяльності фермерських господарств; 0,18 д.а.).

11. Свиноус Н.І. Управління інвестиційними процесами відтворення ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. *Економіка та управління АПК*. 2021. № 1. С. 166–178. (1,03 д.а.).

Публікації у наукових виданнях іноземних держав:

12. Svynous N. Investment support for sustainable development of agricultural enterprises in Ukraine. *Visegrad Journal on Bioeconomy and Sustainable Development*. 2020. № 2. P. 72–77. (0,49 д.а.).

Матеріали науково-практичних конференцій:

13. Коваль Н.В., Стариченко М.А. **Свиноус Н.І.** Активна інвестиційна політика – передумова сталого розвитку регіону. *Сталий розвиток сільського господарства: глобальні зміни та національні особливості досягнення: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Біла Церква, 28-29 травня 2019 р.).

Біла Церква, 2019. С. 58–60. (0,26 д.а.; особистий внесок здобувача: розкрито сутність поняття «інвестиційна політика»; 0,09 д.а.).

14. Рибак Н.О., Колесова В.В., **Свиноус Н.І.** Інвестування економіки: соціально-економічні аспекти. *Аграрна освіта та наука: досягнення, роль, фактори росту. Стратегічні пріоритети розвитку економіки, фінансів, обліку, підприємництва та торгівлі, публічного управління в Україні та світі: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Біла Церква, 30 жовтня 2020 р.). Біла Церква, 2020. С. 30–31. (0,18 д.а.; особистий внесок здобувача: розкрито сутність поняття «інвестиція»; 0,06 д.а.).

15. Свиноус Н.І. Інвестиційна діяльність сільськогосподарських підприємств України в умовах формування багатоукладності розвитку аграрної економіки. *Вектори інноваційного розвитку освіти, науки і бізнесу в умовах глобальних змін: матеріали ІХ міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Тернопіль, 25 травня 2021 р.). Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2021. С. 102–103. (0,12 д.а.).